

Η Διάκριση ως Ποιμαντική Αρετή στο Συμβουλευτικό Έργο Συγχρόνων Γερόντων*

Σταματίου Σπ. Ζούλα
Δ.Μ.Σ. Θεολογίας-Εκπαιδευτικού

ΣΤΑΜΑΤΙΟΣ ΣΠ. ΖΟΥΛΑΣ

(Α.Μ. 99501)

ΘΕΟΛΟΓΙΚΗ ΣΧΟΛΗ ΤΟΥ ΕΘΝΙΚΟΥ ΚΑΙ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΚΟΥ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ ΑΘΗΝΩΝ

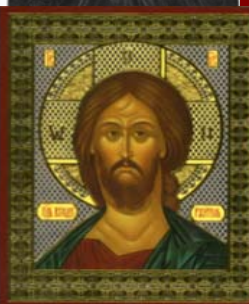
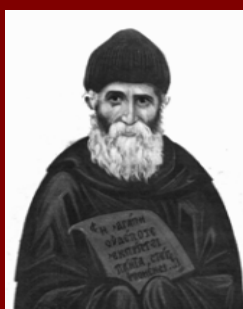
ΤΜΗΜΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΘΕΟΛΟΓΙΑΣ

ΤΟΜΕΑΣ ΧΡ. ΛΑΤΡΕΙΑΣ, ΑΓΩΓΗΣ ΚΑΙ ΔΙΑΠΟΙΜΑΝΣΕΩΣ

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ «ΠΟΙΜΑΝΤΙΚΗ ΘΕΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΑΓΩΓΗ»

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

«Η ΔΙΑΚΡΙΣΗ ΩΣ ΠΟΙΜΑΝΤΙΚΗ ΑΡΕΤΗ, ΣΤΟ ΣΥΜΒΟΥΛΕΥΤΙΚΟ ΕΡΓΟ ΣΥΓΧΡΟΝΩΝ ΓΕΡΟΝΤΩΝ»

ΕΠΟΠΤΕΥΩΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ: Α.Μ. ΣΤΑΥΡΟΠΟΥΛΟΣ
ΑΘΗΝΑ 2006

*Υποβλήθηκε ως διπλωματική εργασία 315 σελίδων για την απόκτηση μεταπτυχιακού τίτλου σπουδών (Master) στο Τμήμα Κοινωνικής Θεολογίας της Θεολογικής Σχολής του Πανεπιστημίου Αθηνών, με εποπτεύοντα τον ομ. Καθηγητή Αλέξανδρο Μ. Σταυρόπουλο. Εγκρίθηκε βαθμολογηθείσα με «Άριστα» το Μάιο του 2011. E-mail επικοινωνίας με τον συγγραφέα: Σ.Ζούλας <szoulas@sch.gr>

•Αντικείμενο έρευνας

Η εργασία αυτή έχει ως στόχο να ερευνήσει τη σημασία και τη σπουδαιότητα της αρετής της διακρίσεως στο συμβουλευτικό έργο των συγχρόνων «γερόντων», παίρνοντας ως αντικείμενο έρευνας, ενδεικτικά, το συμβουλευτικό έργο κυρίως τριών, σχετικά, συγχρόνων γερόντων.

Πράγματι η διάκριση είναι τόσο σοφία και σύνεση, όσο γνώση και περίσκεψη. Είναι φωτισμένη συνείδηση και ορθοκρισία. Είναι όραση και ενόραση, αίσθηση και συναίσθηση. Είναι διαύγεια πνεύματος και καθαρότητα σκέψης. Είναι οδηγός και καθοδηγός, πυξίδα και προσανατολισμός στην πορεία για την διάπλαση του ανθρώπινου ήθους. Η διάκριση, δίχως αμφιβολία, είναι ο μέγας πλούτος της ψυχής. Είναι η σύνοψη των αρετών. Είναι το στεφάνι της ανθρώπινης συμπεριφοράς. Είναι η ευγένεια στην πιο ιδανική της μορφή. Είναι, χωρίς υπερβολή, η τέλεια γνώση της ζωής.

Οι πατέρες – ιδιαίτερα οι νηπτικοί – της πλέκουν τα ωραιότερα εγκώμια, γιατί την έχουν μελετήσει σε όλες τις διαστάσεις της. Τη θαυμάζουν και την εγκωμιάζουν για το απέραντο μεγαλείο που περικλείει. Αγωνίζονται και συναγωνίζονται, όχι τόσο στην περιγραφή, όσο στην υπαρξιακή βίωση της.

Έπρεπε όμως, πέραν του θεωρητικού πεδίου στο οποίο θα ασκούσαν αναγκαστικά, λόγω του παρελθόντος χρόνου δράσεως των πατέρων της Εκκλησίας και συγκεκριμένα των νηπτικών η έρευνα περί “διακρίσεως”, να βρεθεί και το πεδίο “ασκήσεων επί χάρτου” ή καλύτερα επί συγχρόνου πεδίου ποιμαντικής ασκήσεως, εφαρμογής και χρήσης. Έτσι επιλέχτηκε η όψη και η χρήση της αρετής της διακρίσεως, ως της κατ’ εξοχήν ποιμαντικής αρετής, στο συμβουλευτικό έργο των συγχρόνων γερόντων. Το συμβουλευτικό έργο αποτελεί και στις μέρες μας, μετά το αγιαστικό, το σπουδαιότερο έργο του ποιμένα. Συμβουλευτικό έργο, ασκούν από λίγο έως πολύ όλοι οι ποιμένες, όλων των βαθμίδων κι όχι μόνο. Όταν ο σύμβουλος είναι και ρασοφόρος και μάλιστα διακεκριμένος τότε στην παράδοση μας λέγεται “γέροντας”. Η συμβουλευτική σήμερα κατέχει κι ένα σπουδαίο μερίδιο των ανθρωπιστικών λεγομένων επιστημών και έχει αναπτυχθεί επιστημονικά όσο ποτέ πριν. Σε συνδυασμό με τον σύμβουλο – γέροντα, για εμάς τους ορθοδόξους χριστιανούς, σημαίνει την κίνηση και πράξη εκείνη που απορρέει από αυτόν που αναγεννά πνευματικά κάποιον, γίνεται ο αναγεννητής κάποιου εν Χριστώ. Συμβουλευτική από γέροντα δεν σημαίνει ηθικολογίες, αλλά πνευματική θεραπεία.

Για τούτο επιλέχθηκαν ως πρότυπα Γερόντων, μορφές σχετικά σύγχρονες, του δευτέρου μισού του εικοστού αιώνα, που έχαιραν της πλήρους αποδοχής των πιστών και που η μνήμη τους έως την σήμερα στις συνειδήσεις μας τιμάται ως μνήμη συγχρόνων αγίων. Αυτοί είναι: ο Γέροντας Παΐσιος Εζνεπίδης, ο Γέροντας Πορφύριος Μπαϊρακτάρης και ο Γέροντας Επιφάνιος Θεοδωρόπουλος.

Η έρευνα αυτή δεν αναφέρεται διεξοδικά ούτε στον βίο ούτε στο έργο τους. αναφορά γίνεται, ως αφορμή και παράδειγμα τους παίρνουμε. Τα υπόλοιπα τα έχουν κάνει ήδη πολλοί άλλοι αρκετά πριν.

Το να μιλήσει κανείς για τους διδασκάλους αυτούς της ορθόδοξης αρετής και άθλησης δεν είναι καθόλου εύκολο. το αντίθετο. Χρειάζεται νηστεία και προσευχή και, προπαντός, ιερή σιωπή και ευσέβεια, όταν πρόκειται ν’ αγγίξει κανείς τον βίο και τα μαρτύρια της συνειδήσεως τέτοιων αναστημάτων της Εκκλησίας. Πολλά πράγματα από αυτά που αφορούν στους Γέροντες είναι αδύνατο να ειπωθούν. Ανήκουν στην άλλη όχθη της ύπαρξης.

Αυτός είναι και ο βασικός λόγος, που η έρευνα έχει βασικά έναν υπαινικτικό χαρακτήρα και δεν εξαντλείται. Ο καθένας που ενδιαφέρεται μπορεί να συνεχίσει την επιστημονική έρευνα και να βρει και άλλες προεκτάσεις μέσα στα άδυτα του συμβουλευτικού έργου των συγχρόνων γερόντων. Στόχος της είναι να «αποδείξει» ότι οι σύγχρονοι, ανώνυμοι γέροντες και πνευματικοί, που ασκούν συμβουλευτικό έργο στις ενορίες και τα μοναστήριά μας χρειάζονται, περισσότερο από οτιδήποτε άλλο, την αρετή της Διακρίσεως! Γιατί; Διότι, όπως απέδειξαν οι τρεις Γέροντες με τους οποίους καταπιάνεται αυτή η εργασία, κι όχι μόνον, με την κορυφαία αυτή αρετή επιτυγχάνεται πληρέστερο και σωστότερο ποιμαντικό-συμβουλευτικό έργο.

•Περιεχόμενο

Στο πρώτο μέρος της παρούσης, ο συγγραφέας διαπραγματεύεται τους όρους “διάκρισις”, “διακρίνω” και “διακριτικός” με την έννοια και την ετυμολογία που τους δίνουν στην θύραθεν σοφία, κατ’ αρχήν έγκυρα επιστημονικά λεξικά της ελληνικής και της νέας ελληνικής γλώσσας, όπως των Liddell και Scott, του Γ. Μπαμπινιώτη κ.α. Στην συνέχεια αναφέρεται επί τροχάδην στην έννοια της διάκρισης, όπως απαντάται στην σκέψη και στη φιλοσοφία των αρχαίων Ελλήνων σοφών. Κυρίως επισκέπτεται τον Πλάτωνα και βλέπει τα αξιακά και ηθικά κριτήρια για την διάκριση επιλογής μεταξύ καλού και κακού, στα πλαίσια του δυϊσμού που διατρέχει τη σκέψη και το έργο του. Πάντως και ο Πλάτωνας τιμά τη διάκριση ως υπέρτατη αρετή που οδηγεί στο “θείον” αυτόν που διακρίνει και επιλέγει πάντα το σωστό. Αλλά και η σκέψη του Αριστοτέλη συμπεραίνει ότι η διάκριση ως αρετή είναι δοσμένη άνωθεν και άρα ο άνθρωπος, καλείται απλώς να την γνωστοποιήσει, να την νοηματοδοτήσει και να την ορίσει.

Στο μέσον του Α΄ μέρους γίνεται λόγος για την διάκριση, όπως χρησιμοποιείται στη σύγχρονη επιστήμη της ιστορίας της κοινωνιολογίας. Εκεί, ως έννοια, επανέρχεται σαν μέτρο κοινωνικής κριτικής και καλαισθητικής κρίσης. Οι επιστήμονες διακρίνουν μεταξύ κουλτούρας, εξουσίας και κοινωνικής ταυτότητας και προσπαθούν, μέσω μιας ριζοσπαστικής κριτικής της διάκρισης, να αποδείξουν πως η αισθητική κρίση και διάκριση είναι στην ουσία μία κοινωνική ικανότητα και να επεξεργασθούν την αναγνώριση της διάκρισης ως μιας θεωρίας ύπαρξης των κοινωνικών τάξεων και των εσωτερικών δομών που τις χαρακτηρίζουν.

Συνεχίζει με την έννοια της Διάκρισης στην Ανθρωπολογία της θρησκείας, βασιζόμενος στην διδακτορική διατριβή του καθηγητή Απ. Νικολαΐδη (Η Νέα Ανθρωπολογία της Θρησκείας στη Φιλοσοφία του Ernst Bloch). Εκεί διαπιστώνεται ότι η νέα θεολογική ανθρωπολογία συνίσταται σε δύο είδη διακρίσεων όσον αφορά την συνεργασία της με τις θύραθεν ανθρωπολογίες. Την διάκριση του λόγου για τον Θεό από την ίδια και όχι από τις δεύτερες και την διάκριση του να μην φτάσει στο άλλο άκρο ώστε να αγνοήσει τελείως τα πορίσματα των άλλων ανθρωπολογιών. Γι’ αυτό ο Bloch στη νέα ανθρωπολογία της θρησκείας του, κάνει λόγο για πτώση της θεολογίας στην ανθρωπολογία και ανάκληση του Θεού στον άνθρωπο.

Επίσης γίνεται λόγος για την Διάκριση στην Ουμανιστική συμβουλευτική και στην ψυχολογία, αντλώντας υλικό από τη μελέτη της κας Πανωραίας Κουφογιάννη – Καρκανιά, (Η Συμβουλευτική Ψυχολογία στη Χριστιανική Αγωγή). Στα πλαίσια της ουμανιστικής συμβουλευτικής, γίνεται διάκριση μεταξύ θρησκείας και πραγματικότητας. Ενώ η διάκριση ως αξία μάλλον έχει εκπέσει. Υφίσταται όμως ένα είδος διάκρισης, εκείνό που αφορά το τι πραγματικά είναι ο Θεός και το τι «κατάντησε» τελικά από τους ανθρώπους. Για τόν C. Rogers, τον κύριο εκφραστή της ουμανιστικής ψυχολογίας υπάρχει απόλυτη διάκριση μεταξύ του “καλού” και της “πηγής του καλού”, δηλ. του Θεού. Για τον ασθενή – συμβουλευόμενο που παίρνει μέρος σε μία θεραπεία, ο Rogers πιστεύει ότι απώτατος σκοπός είναι μία κατάσταση συμφωνίας ανάμεσα στον οργανισμό και τον εαυτό. Αντίθετα ο Fred ότι πρέπει να διοχετευτούν σωστά οι ορμές του. η ουμανιστική Συμβουλευτική υποστηρίζει το υγιές κόμματι του ανθρώπου πιστεύοντας ότι αυτό τελικά θα συνεχίσει την όλη αναπτυξιακή προσπάθεια του προσώπου. Η ψυχαναλυτική θεραπεία διακρίνεται από το γεγονός ότι προσπαθεί να διορθώσει τα λάθη και τα τραύματα της παιδικής ηλικίας.

Το Α΄ μέρος τελειώνει με την διάκριση στην τέχνη και στην φιλοκαλία της Εκκλησίας. Έτσι διακρίνει την τέχνη σε θρησκευτική και μη, σε Εκκλησιαστική και κοσμική. Η πρώτη δεν υπηρετεί την τέχνη για την τέχνη αλλά δρα σωτηριολογικά, εκφράζοντας τον αγώνα της εκκλησίας για την σωτηρία του ανθρώπου. Στην ορθοδοξία διακρινόμαστε από τον ουμανισμό μιλώντας για τον φιλοκαλικό άνθρωπό που επιθυμεί να αναμορφωθεί στο “αρχαίον κάλλος”. Ζώντας λοιπόν κατά τον προτεινόμενο από την Εκκλησία τρόπο ζωής, τον φιλοκαλικό, για να οδηγηθεί ο άνθρωπος στην προ της πτώσεως του κατάσταση, η διάκριση ως αρετή πλέον, αλλάζει νόημα. Γίνεται το “σενάζι” (Αββάς Δωρόθεος) της πνευματικής οικοδομής του εαυτού μας.

Στο Β΄ μέρος επιχειρείται η προσέγγιση της εννοίας της διάκρισης στην αρχή στην Αγιογραφική παράδοση, κατόπιν στην πατερική και τη νηπτική μας παράδοση. Μέσα εκεί, η διάκριση θεωρείται, ως δωρεά αγιοπνευματική, ως χάρισμα δηλαδή των αναγεννημένων εν Χριστώ

ανθρώπων, να μπορούν να βλέπουν τα πρόσωπα και τα πράγματα κατά το θείο θέλημα κι όχι το ανθρώπινο. Συνδέεται ως χάρισμα με την προφητεία και συγκαταλέγεται στα έκτακτα φαινόμενα της λατρευτικής ζωής της εκκλησιαστικής κοινότητας. Έτσι καταλήγει ως ικανότητα διάκρισης του καλού από το κακό, του αληθινού από το ψεύτικο, για να μπορούν οι χριστιανοί να προστατευθούν και από τους ψευδοπροφήτες, και από τις παγίδες του Πονηρού. Από την ηλικία των τριών ετών, σύμφωνα με την παιδαγωγική ψυχολογία των Εβραίων προφητών (Ησαΐας 7, 16), το παιδί είναι σε θέση να διακρίνει το καλό από το κακό. Ο Ιερός Χρυσόστομος παρατηρεί πως «ο Θεός από την αρχή έβαλε μέσα στους ανθρώπους τη γνώση του εαυτού Του, αν και αυτοί την απέδωσαν σε ξύλα και λίθους, ζημιώνοντας έτσι την αλήθεια». Συνεπώς, υπάρχουν στην διάνοια του ανθρώπου α ριογι γνωστικές αρχές και ιδέες. Οι πρωτόπλαστοι, για παράδειγμα, έχοντας θεοειδή νου, μπορούσαν να διακρίνουν μεταξύ αγαθού και κακού.

Στο τρίτο μέρος προσεγγίζει το ποιμαντικό – συμβουλευτικό έργο συγχρόνων ποιμένων και γερόντων, ως προς την αρετή της διακρίσεως, παίρνοντας αφορμή από τον βίο και την πολιτεία τριών κυρίως και μακαριστών σήμερα προσώπων, του γέροντος Παΐσιου, του πατρός Πορφυρίου και του πατρός Επιφανίου, προσεγγίζοντάς τις αρχές, τον τρόπο και την μέθοδο που ασκούσαν τη σύγχρονη συμβουλευτική. Στηρίζεται στις μαρτυρίες των πνευματικών τους παιδιών και σε ανθρώπων που τους γνώρισαν από κοντά για να διδαχθεί και να εκθέσει τον διακριτικό τρόπο με τον οποίο ασκούσαν το συμβουλευτικό τους έργο, άνθρωποι που δεν είχαν ως υποβοηθητικό μέσον (οι περισσότεροι απ’ αυτούς) τη μεγάλη μόρφωση και ψυχολογική η παιδαγωγική ενημέρωση. Είχαν αγιότητα βίου και θείο χάρισμα. Επειδή όμως, δεν είναι όλοι οι πνευματικοί και εξομολόγοι και κυρίως εκείνοί που ζουν στον κόσμο και τις μεγαλουπόλεις “Παΐσιος” η “Πορφύριος”, πρέπει να βοηθήσουμε όλοι να κατανοήσουν και οι ίδιοι και οι Ποιμένες τους (Αρχιερείς) ότι αυτοί οι άνθρωποι πρέπει να ενισχυθούν με σχετική ενημέρωση, επιπλέον μόρφωση, ειδικά σεμινάρια και φυσικά με το αμέριστο ενδιαφέρον και την ανύσταχτη συμπαράσταση των υπευθύνων αρχιερέων και της διοίκησης της Εκκλησίας μας. Τότε μόνο και οι πιστοί θα βρίσκουν καλύτερους πνευματικούς, όχι πολύ μακριά από τις ενορίες τους.

Έτσι το τέταρτο κεφάλαιο της παρούσας μελέτης ψηλαφεί αδρά το βίο των τριών αγίων γερόντων, αναφέροντας χαρακτηριστικά τους γνωρίσματα, βιώματα τους, χαρίσματά που είχαν, τους ιερούς τους πόθους, θαύματά που έκαναν, κ.λ.π.

Το πέμπτο κεφάλαιο, όπου αναλύει την έννοια «Γέρον», περιγράφει τις προϋποθέσεις και την αναγκαιότητα μιας συμβουλευτικής παρουσίας των Γερόντων, τα πρότυπα και τους τύπους της Ποιμαντικής τέχνης, τις συμβουλευτικές δεξιότητες των Γερόντων, τις προϋποθέσεις και τους τύπους συμβουλευομένου, τις συνέπειες της διάκρισης στην Ποιμαντική και στην Συμβουλευτική των Γερόντων, την διάκριση των Γερόντων ως διαχρονικό παράδειγμα αρετής στη μη – κατευθυντική και διευκολυντική Συμβουλευτική, την αναγκαιότητα της αρετής της διακρίσεως στο έργο της Συμβουλευτικής Ποιμαντικής σήμερα και τις προϋποθέσεις για την εκδήλωση της διακριτικής συμπεριφοράς στην πλειοψηφία των σημερινών Γερόντων, οι οποίοι στερούνται κατά τεκμήριον ειδικών χαρισμάτων από το Θεό και τη φύση.

Και τέλος το έκτο κεφάλαιο παραθέτει “ρήματα” ζωής που διασώθηκαν στα βιβλία που γράφτηκαν προς τιμήν τους, χωριζόμενα σε διάφορες θεματικές ενότητες όπως “περί αγάπης”, “γάμου και ανατροφής των παιδιών”, “περί προσευχής” κ.λ.π., ως συμβουλευτικό και ποιμαντικό λόγο σε θέματα καθημερινού προβληματισμού, όπου φαίνεται η διακριτική στάση των Γερόντων.

Αυτοί μαργαρίτες των λόγων των αγίων Γερόντων παρατίθενται αυτούσιοι, οι δε παραπομπές βρίσκονται εντός παρενθέσεως, μέσα στο κείμενο και όχι στο τέλος της σελίδας για διευκόλυνση του αναγνώστη, μια και το κάθε “ρήμα” ζωής που καταγράφεται έχει αυτοτελή χαρακτήρα, έτσι ώστε να μην αποσπάται η προσοχή του και η συγκέντρωσή του καταφεύγοντας μετά από κάθε πρόταση στο τέλος της σελίδας.

Μετά τα συμπεράσματα της παρούσης παρατίθενται μία εκτενέστατη σειρά από 7 διαφορετικά παραρτήματα που σκοπό έχουν να μπορέσει εύκολα ο αναγνώστης να ανατρέξει σε διάφορα δείγματα της βιβλιογραφίας που χρησιμοποιήθηκε για να γραφτεί το παρόν εγχείρημα. Έτσι το 1^ο παράρτημα παρέχει στοιχεία της Διάκρισης στην θύραθεν σοφία, το δεύτερο στην τέχνη, το τρίτο στην Αγία Γραφή και στους Πατέρες, το τέταρτο στους σύγχρονους Γέροντες. Το 5^ο Παράρτημα είναι αυτούσια η κύρια πηγή για τα στοιχεία της “διάκρισης” όπως συναντάται στον

Γέροντα Επιφάνιο, δηλαδή η συνέντευξη με δύο πνευματικά του τέκνα που τον γνώριζαν πολύ καλά, αφού η βιβλιογραφία σχετικά με τον μακαριστό Γέροντα είναι μάλλον περιορισμένη σε σχέση με τους άλλους δύο.

Το 6^ο παράρτημα αποτελεί ένα δείγμα των σχετικών αφιερωμάτων, που δημοσιεύουν συχνά τα διάφορα χρ. περιοδικά, στους σύγχρονους αυτούς Γέροντες, ενώ το έβδομο αποτελεί ένα δείγμα συγχρόνου κηρύγματος σχετικό με την διάκριση ως αρετή και πως την αντιλαμβάνονται και εν συνεχεία την αναπτύσσουν στους πιστούς διάφοροι σύγχρονοι ιεροκήρυκες.

Η πρακτική και η διαδικασία που ακολουθήθηκε για την εκπόνηση της παρούσης είναι απλή και δοκιμασμένη. Στην αρχή συγκεντρώθηκε η βιβλιογραφία η οποία στάθηκε ικανοποιητική για την ανάπτυξη του θέματος. Χωρίστηκε σε τρία μέρη, όσα και εκείνα της εργασίας.

α) Η Διάκριση ως έννοια στη θύραθεν σοφία και στις κοσμικές πτυχές της ζωής, β) Η Διάκριση στην Αγία Γραφή και την Ιερά Παράδοση της Εκκλησίας, γ) Η Διάκριση στη ζωή και το έργο συγχρόνων Γερόντων. Μελετήθηκε προσεκτικά, ανά μέρος, η βιβλιογραφία, έγινε η αποδελτίωση των σημείων που ενδιέφεραν και εν συνεχεία έγινε η σύνθεση και η συγγραφή, αφού μέσα στον συγγραφέα καταστάλαξε το συμπέρασμα και το “δίδαγμα” κάθε ενότητας και κάθε κεφαλαίου όπου δημιουργούνταν κενά και υπήρχαν ελλείψεις μαζεύτηκαν προφορικές πληροφορίες από αυτόπτες και αυτήκοους “μάρτυρες” των Γερόντων. Έτσι για τον Γέροντα Επιφάνιο Θεοδωρόπουλο κατέφυγε και στην προφορική συνέντευξη δύο πνευματικών του τέκνων, η οποία απομαγνητοφωνήθηκε και παρατίθεται αυτούσια στα παραρτήματα της παρούσης προς όφελος των αναγνωστών, ενώ για τον Γέροντα Πορφύριο Μπαϊρακτάρη, για παράδειγμα, στις ούτως ή άλλως πάμπολλες πληροφορίες από βιβλία και δημοσιεύματα, προστέθηκαν και άλλες από συζητήσεις που είχε ο συγγραφέας, σχετικές με το θέμα, με τον καθηγητή κ. Α.Μ. Σταυρόπουλο.

•Συμπεράσματα

Σαν πρώτο συμπέρασμα της σύντομης περιδιάβασης μας στον κόσμο της διάκρισης, μπορούμε να τονίσουμε το γεγονός ότι κατ’ αρχήν στη **συμβουλευτική επιστήμη**, ο σύμβουλος βοηθά τον συμβουλευόμενο να βελτιώσει την προσωπική του κατάσταση, να ανακουφιστεί από τις λύπες και τις στεναχώριες του, να επιλύσει τις κρίσιμες καταστάσεις που αντιμετωπίζει, να αναπτύξει την ικανότητα επίλυσης των προβλημάτων του και να μπορεί να παίρνει μόνος του αποφάσεις. Επίσης παρακολουθεί την ψυχολογική ανάπτυξη και εξέλιξη του συμβουλευομένου, βοηθώντας τον να κάνει καλύτερη χρήση των αποθεμάτων και των ικανοτήτων που διαθέτει η δείχνοντάς του το δρόμο για την ανάπτυξη νέων μεθόδων, που θα τον διευκολύνουν να βοηθήσει μόνος του τον εαυτό του.

Ο επιστήμων σύμβουλος, για να πλησιάσει το συμβουλευόμενο, χρησιμοποιεί συστηματικές προσεγγίσεις (που συνήθως στηρίζονται στην έρευνα), ώστε να βοηθήσει τον εαυτό του αλλά και το συμβουλευόμενο να κατανοήσει πληρέστερα τα προβλήματα του και να αναπτύξει πιθανούς τρόπους επίλυσης τους. Αυτά τα προβλήματα ξεπηδούν συνήθως, από περιβαλλοντικές επιδράσεις και επιρροές η από εσωτερικές συγκρούσεις και μπορεί να είναι επαγγελματικά, εκπαιδευτικά, συναισθηματικά, κοινωνικά, εξελικτικά η και προβλήματα υγείας.

Η συμβουλευτική βασίζεται στ διαπροσωπική σχέση του συμβούλου με τον συμβουλευόμενο, αν και στη συμβουλευτική ψυχολογία παρουσιάζεται και το φαινόμενο της ομαδικής συμβουλευτικής η συμβουλευτικής της ομάδας, όπως λέγεται, όπου οι συμβουλευόμενοι είναι περισσότεροι από ένας (στην πρώτη περίπτωση ονομάζεται ατομική συμβουλευτική). Ο όρος συν-βουλευόμει και συν-βουλευτική, παραπέμπει στον ειδικά εκπαιδευμένο σύμβουλό που συν-εξετάζει με τον συμβουλευόμενο το πρόβλημά του και τον διευκολύνει να βρει ο ίδιος τη λύση. Δηλαδή, η συμβουλευτική σε καμιά περίπτωση δεν σημαίνει απλά συμβουλευώ η δίνω συμβουλές. Έτσι, με δεδομένο ότι το σημαντικό στη συμβουλευτική σχέση δεν είναι η θεωρία, η μία η η άλλη προσέγγιση, οι τεχνικές και οι μέθοδοι αλλά ο ίδιος ο άνθρωπος, το ζήτημα της επιλογής του συμβούλου καθίσταται πολύ σοβαρό.

Στη **χριστιανική συμβουλευτική**, αυτοί που αναλαμβάνουν τον ρόλο του συμβούλου, του πνευματικού καθοδηγητή, του “γέροντα”, πρέπει στην εποχή μας να είναι συγχρόνως και παραδοσιακοί καθοδηγητές αλλά και σύγχρονοι άνθρωποι, χρησιμοποιώντας επιπλέον και

σύγχρονα πνευματικά “εργαλεία”, η καλύτερα θα έλεγα εγώ, τα αιωνίας και καθολικής αξίας παραδοσιακά “εργαλεία” με σύγχρονο τρόπο. Η χριστιανική συμβουλευτική και καθοδήγηση, όπως εμείς την εννοούμε, ξεκίνησε από τους ασκητές πατέρες της αιγυπτιακής ερήμου προς τους υποτακτικούς τους και αναρωτιόμαστε αν στις μέρες μας, αυτός ο αρχαίος θεσμός της πνευματικής καθοδήγησης εντός του εκκλησιαστικού πνεύματος έχει ατονήσει στον κόσμο και έχει περιοριστεί στα μοναστήρια και τα ησυχαστήρια. Οι γέροντες, ακόμα κι αν εγκαταβιούν σε κάποιο μοναστήρι, πρέπει να έχουν ενδιαφέρον για όλους τους χριστιανούς (και του κόσμου), αλλά και οι χριστιανοί να ενδιαφέρονται για την επαφή τους με συγχρόνους γέροντες. Όμως αυτή η διακονία πρέπει να έχει άμεση σύνδεση με το σήμερα. **Ο στόχος** της διακονίας της χριστιανικής συμβουλευτικής πρέπει να είναι διττός αφ’ ενός να μένει ριζωμένη στην παράδοση και αφ’ ετέρου να γίνεται σύγχρονη προς τις απαιτήσεις της Κοινωνίας. Ας δούμε (πρώτοι εμείς οι θεολόγοι) τη διακονία αυτή αποδεσμευμένη από τα στενά πλαίσια του περιβάλλοντος του μοναχισμού και ας μην την ταυτίζουμε με το παρελθόν. Διότι άνθρωποι του Θεού και άξιοι γέροντες, υπάρχουν σε κάθε εποχή και στη δική μας.

Αυτού του είδους η πνευματική διακονία **πηγάξει** από την ίδια την Εκκλησία ως σώμα Χριστού, γι’ αυτό είναι διαχρονική. Αλλωστε το Άγιο Πνεύμα που δρα εντός της Εκκλησίας και την ποδηγετεί, δεν γνωρίζει ιστορικούς τοίχους, δρα παντού και πάντα δωρίζοντας είδη διακονιών μέσα στην Εκκλησία. Δρα διαφορετικά ίσως σήμερα από ότι στο παρελθόν, αλλά για τον ίδιο πάντα σκοπό, για την σωτηρία του ανθρώπου. Και τις δωρίζει αδιακρίτως σε κληρικούς και σε λαϊκούς. Πρέπει να το κατανοήσουμε πλήρως πως κάθε εποχή έχει τους πατέρες της, τους φέροντας το Πνεύμα του Θεού. Αυτοί οι πνευματοφόροι πνευματικοί ιατροί θα διατηρήσουν την διακονία της χριστιανικής συμβουλευτικής και καθοδήγησης στο προσκήνιο, ώστε να μην εξοριστεί στα ράφια της ιστορίας, σαν μία μορφή ταυτισμένη με το παρελθόν. Αντίθετα, καλό θα ήταν, λόγω της σημασίας της, η συμβουλευτική σ’ αυτή της την διάσταση, ως τέχνη και επιστήμη να ενδιαφέρει όλον το ν κόσμο.

Αλλωστε η τέχνη και η επιστήμη της συμβουλευτικής είναι αυτή που βοηθάει καιρία τον σύγχρονο χριστιανό προς την πνευματική θεραπεία και ολοκλήρωση. Η χριστιανική συμβουλευτική και καθοδήγηση μπορεί να έχει **ποικίλες μορφές**, αρκεί να εκφράζει την αλήθεια. Όπου αρνούμεθα την αλήθεια του Χριστού, εκεί δεν υπάρχει πνευματική θεραπεία. Πνευματικός οδηγός όμως η και γέροντας δεν είναι απαραίτητα ο κάθε άνθρωπος της προσευχής. Στην πνευματική πορεία, ο γέροντας είναι αυτός που πρέπει να καλωσορίζει την ιστορία της ζωής, στο παρελθόν, στο παρόν και στο μέλλον. Δηλαδή να πατάει γερά στην παράδοση του παρελθόντος, να εκφράζει τις ανάγκες του παρόντος και να στοχεύει στην πνευματική ανάπτυξη του μέλλοντος για τον εαυτό του και τον συμβουλευόμενο – καθοδηγούμενο. Η σχέση του σύμβουλου και του συμβουλευομένου για να είναι σωστή, πρέπει να είναι σχέση οικειότητας και εμπιστοσύνης. Κάτι τέτοιο γίνεται παράδειγμα και για άλλους ανθρώπους, ώστε να «εγγράφουν» τη ζωή τους σε σωστή πορεία με έναν πνευματικό ιατρό, έναν γέροντα. Σ’ αυτή τη σχέση δεν πρέπει να χάνεται η **προσωπική ιστορία του συμβουλευομένου**, ούτε να ισοπεδώνονται όλα από τον σύμβουλο – γέροντα, διότι έτσι μόνο μπορεί να δράσει και η χαρή του Θεού, μέσα σε διάκριση και σε ατμόσφαιρα προσευχής. Ο κάθε άνθρωπος έχει αναμφίβολα επηρεαστεί από το περιβάλλον του και κουβαλάει μέσα του όλες τις επιρροές του παρελθόντος του. Κάτι τέτοιο δεν πρέπει να περάσει απαρατήρητο ούτε από τον γέροντα, ούτε από τον συμβουλευόμενο, αλλά αντίθετα να γίνουν αν είναι δυνατόν αφορμές και να χρησιμοποιηθούν κατάλληλα, ως εμπειρίες και επιρροές που προέρχονται από κάθε κατεύθυνση, για να βοηθήσουν στην διακριτική καθοδήγηση του πλησίον, για τη σωστή «κοινωνία» του με το Θεό.

Είναι καθοριστικό για την εργασία του γέροντα, του καθοδηγητή, να μεταδίδει το **μήνυμα της αγάπης του Θεού για τον άνθρωπο** και να εμπνεύσει στον συμβουλευόμενο άνθρωπο την αγάπη για τον Θεό. Μόνο σε μία τέτοια αμοιβαία εμπειρία αγάπης είναι δυνατό να παρακινηθεί ο άνθρωπος να εφαρμόσει τις εντολές του Θεού και να υποβληθεί σε ασκητική προσπάθεια. Διαφορετικά η υπακοή στον γέροντα θα πρόκειται για απλή εξωτερική συμμόρφωση η οποία θα ταλαιπωρήσει την προσωπικότητά του και δεν θα αντέξει στον χρόνο και στις δυσκολίες της ζωής.

Η αρχή γίνεται από τον ίδιο τον γέροντα ο οποίος απαιτείται να ακροαστεί προσεκτικά τον συμβουλευόμενο και να προσπαθήσει να γνωρίσει και να κατανοήσει την προσωπική ιστορία του.

Να μην παρερμηνεύει την έννοια της υπακοής με αποτέλεσμα να αχρηστεύεται η προσωπικότητα του ανθρώπου και η έννοια της συμβουλής (βουλευέσθαι από κοινού), όπως την είδαμε και παραπάνω, να μην ισχύει πλέον. Επίσης, η επίπληξη και η αποδοκιμασία από πλευράς του γέροντα προς τους “ανυπάκουους” συμβουλευομένους, θα πρέπει να χρησιμοποιούνται με φειδώ και με ισόρροπη προσφυγή στη στάση υποδοχής και αγάπης. Η μέθοδος του γέροντα θα βελτιώνεται συνεχώς αν προσπαθεί να βάλει τον εαυτό του στη θέση του άλλου, να θυμηθεί, για παράδειγμα, τότε βρέθηκε ο ίδιος σε ανάλογη θέση και με ανάλογα συναισθήματα. Η αρχαιοελληνική αλλά και η χριστιανική – Πατερική γραμματεία έχει κατ’ επανάληψη τονίσει τα οφέλη από την γνώση του εαυτού μας. Αυτή η γνώση θα επιτρέψει στους γέροντες, να κατανοούν τον άλλον χωρίς να ταυτίζονται πλήρως μαζί του οπότε δεν θα μπορούν και να τον βοηθήσουν.

Χρειάζεται πρωτίστως να οικοδομηθεί μεταξύ γέροντα και συμβουλευομένου σχέση εμπιστοσύνης, με ζεστασιά και αποδοχή του προσερχομένου. Απαραίτητο είναι να αναζητούνται οι κρυμμένες δυνατότητες του ιδίου του προσερχομένου (συμβουλευομένου) ώστε να ενεργοποιηθούν και να οδηγηθεί προς περαιτέρω ωρίμανση.

Προς αυτήν την κατεύθυνση θα βοηθήσει η εκπαίδευση και η επιμόρφωση από την Εκκλησία των κληρικών της, αφού αυτοί είναι σε συντριπτική πλειοψηφία, εκείνοι που ασκούν το έργο του γέροντα – συμβούλου, μέσα στον κόσμο, κυρίως κατά την ώρα του μυστηρίου της Ιεράς εξομολόγησης και μετανοίας. Το σημείο αυτό πρέπει να το προσέξει ιδιαίτερα ο εκκλησιαστικός οργανισμός και να γίνει πρώτη του προτεραιότητα. Έχουμε απόλυτη ανάγκη για μακρόπνοο πρόγραμμα δημιουργίας πνευματικών με επάρκεια και ωριμότητα (εκτός από την αρετή της διακρίσεως που αποτελεί αναντικατάστατη προϋπόθεση). Πρέπει να βρεθούν τρόποι εκπαίδευσης προ της χειροτονίας και επιμόρφωσης μετά τη χειροτονία και δια βίου, ακόμη δε και εποπτείας των πνευματικών από εμπειρότερους κατά τα πρώτα έτη ασκήσεως του λειτουργήματος τους. τέλος η επιμόρφωση αξίζει να γίνει αντικείμενο ξεχωριστής σχολής επιμόρφωσης στελεχών (κληρικών και λαϊκών), η οποία θα παρέχει εξειδίκευση με εκπαίδευση συστηματική και φυσικά υψηλού επιπέδου.

Σε ότι αφορά όμως τις **αρετές**, τις οποίες πρέπει να έχει αποκτήσει απαραίτητα κάποιος που θα γίνει πνευματικός, εξομολόγος, γέροντας, κυρίαρχο ρόλο, βασίλισσα θα έλεγε κανείς των αρετών, για ένα τέτοιο διακόνημα, παίζει εκείνη της διακρίσεως. Διότι πέραν του ότι κάθε γέροντας έχει το δικό του τρόπο, τη δική του μέθοδο να εφαρμόσει το συμβουλευτικό του έργο, η σπουδαιότερη κοινή, όμως, μέθοδος για να εφαρμοστεί, όχι μόνον, το συμβουλευτικό έργο, αλλά και εν γένει το όλο ποιμαντικό, και να αποφέρει καρπούς, είναι **η εφαρμογή της διάκρισης**. Η διάκριση των γερόντων, απέναντι στο ποίμνιο και τη συμβουλευτική τέχνη, αφορά την ανάγκη, την αντοχή και την ιδιαίτερη περίπτωση του κάθε προσώπου, του κάθε συμβουλευόμενου ξεχωριστά. Για τούτο απαιτείται και μυστικότητα και από τις δύο πλευρές: Και από τη μεριά του Γέροντα και από τη μεριά του συμβουλευομένου, του πιστού, άσχετα αν πρόκειται για διαδικασία, που λαμβάνει χώρα στο μυστήριο της Ι. Εξομολογήσεως η για μία απλή συνάντηση και συζήτηση. Και αυτό γιατί δεν είναι ο κάθε λόγος, η κάθε συμβουλή κατάλληλη για όλους. Στον κάθε άνθρωπο και στην κάθε περίπτωση πρέπει ο γέροντας να δώσει το “φάρμακο” και την “δόση” που χρειάζεται. Οι διάφορες περιπτώσεις και τα διάφορα προβλήματα μπορεί να μοιάζουν μεταξύ τους, αλλά διαφέρουν πάντοτε οι συνθήκες και οι άνθρωποι, τα πρόσωπα. Έτσι σαν καλός πνευματικός ιατρός, ο κάθε γέροντας, πρέπει η τουλάχιστον καλείται να θεραπεύσει την κάθε περίπτωση, βγάζοντας από το πνευματικό “σακίδιο” του, από το πνευματικό του “ταμείον”, το κατάλληλο κάθε φορά φάρμακο, συνοδευόμενο από την προσευχή, οικεία των χριστιανών και των γερόντων μέθοδος και “συνταγή”, δια της οποίας ο γέροντας πρέπει να συν-αγωνίζεται με τον πιστό, τον συμβουλευόμενο στη θεραπεία του.

Ποίος είναι λοιπόν **ο σκοπός της διάκρισης**; Από όλα τα παραπάνω συνεπάγεται ότι η διάκριση συντελεί στην κατά Χριστόν δημιουργία του ανθρώπου, στην οικοδομή και πρόοδο του πολυτιμότερου επί της γης καλλιτεχνήματος, της ψυχής του ανθρώπου. Να βοηθάει στο να στηριχθεί στην εν Χριστώ ζωή ο αδελφός. Να συμβάλλει στο να οικοδομηθεί σε αρετή και τελειότητα ηθική ο Άνθρωπος. Οποίος απέκτησε την βασιλική αρετή της διακρίσεως βαδίζει την λεωφόρο των πνευματικών οικοδομών, που άνοιξε και βάδισε ο μέγας και μοναδικός σκαπανεύς της πνευματικής οικοδομής των ανθρώπων, ο Κύριος Ιησούς. Και επειδή ακριβώς έτσι έχουν τα

πράγματα, για τούτο κι ο εμπνευσμένος απόστολος Παύλος καθορίζει την γραμμή πλεύσεως της ζωής όλων ανεξαιρέτως των χριστιανών. Και αυτή είναι: «Οικοδομείτε εις τον ένα» (Α Θεσσαλ. Ε 11). Ο καθένας σας τον καθένα να τον οικοδομεί εις την εν Χριστώ αρετή. Επισημαίνει δε αλλού τον μεγάλο στόχο του βίου μας, να επιδιώκουμε – σημειώνει – κάθε τι που συντελεί στην αναμεταξύ μας πνευματική ωφέλεια και πρόοδο. «Διώκωμεν τα της οικοδομής της εις αλλήλους» (Ρωμ. ΙΔ 19). Για να καταλήξει και προσδιορίσει ως κατευθυντήριο γραμμή όλων των εν τη εκκλησία του Χριστού πραγμάτων την χριστιανική οικοδομή: «**Πάντα προς οικοδομήν** γινέσθω» (Α Κορινθ. ΙΔ 26). Ας γίνονται όλα στην εκκλησία προς τον σκοπό του ψυχικού συμφέροντος των πιστών.

Τέτοια **πρότυπα διακρίσεως**, πρώτα προς τον εαυτόν τους και κατόπιν προς τον κόσμο, τον πλησίον, τα πνευματικά τους τέκνα, τον συνάνθρωπον, ανεδείχθησαν οι γέροντες του εικοστού αιώνα! Μορφές όπως ο Επιφάνιος Θεοδωρόπουλος, ο Ιάκωβος Τσαλίκης, ο Πορφύριος Μπαϊρακτάρης, ο Γεράσιμος Μικραγιαννανίτης, ο Τιμόθεος Τζανής, ο Σωφρόνιος Σαχάρωφ, ο Παΐσιος Εζνεπίδης και άλλοι λιγότερο γνωστοί, στόλισαν με την αρετή της διακρίσεως που τους διακατείχε και τους διαπότηζε σε κάθε περίπτωση, το πνευματικό στερέωμα της ορθοδοξίας. Θα μπορούσαμε να ισχυρισθούμε με βεβαιότητα ότι οι Γέροντες αυτοί ήσαν δώρα του Χριστού προς τους ανθρώπους του περασμένου αιώνα.

Με τη ζωή και το ποιμαντικό – συμβουλευτικό τους έργο φανέρωσαν στον καθήμενο εν σκότει λαό το Μέγα Φως, τον Χριστό, και κάλεσαν όλους όσους συναναστράφησαν μαζί τους, αλλά και όσους τους “διαβάζουν”, στο θαυμαστό φως Του. Στα πρόσωπα τους συγκέντρωναν την ποικιλία του αποστόλου, του προφήτη, του ευαγγελιστή, του ποιμένα, του διδασκάλου και προ πάντων του πατέρα. Όλα αυτά τα χαρίσματα τους είχαν δοθεί (σε άλλον λίγο σε άλλον περισσότερο) με γνώμονα την οικοδομή του σώματος του Χριστού, της Εκκλησίας, που αυτό επεδίωκαν σ’ όλη τους τη ζωή. Η ζωή τους είναι μία συνεχής έκπληξη είτε λίγα είτε πολλά περιστατικά γνωρίζουμε απ’ αυτήν. Κυρίως όμως είναι φανέρωση ζωής, εκείνης της ζωής που ο Κύριος μας διαβεβαιώνει, ότι ήλθε στη γη «για να έχουν οι άνθρωποι και να την έχουν άφθονη» (Ιώ. Ι 10). Η ζωή τους ήταν “τύπος αναστάσεως”, δηλ. μαρτυρούσε την Ανάσταση και φανέρωνε την ελπίδα κατά του θανάτου στην κάθε του μορφή. Η παρουσία των Γερόντων στη ζωή της πατρίδος μας τον εικοστό αιώνα, ανάστησε πάλι στο γένος των Ελλήνων και στο γένος των ανθρώπων ένα είδος που βρίσκεται σε ανεπάρκεια: τη μορφή του “Γέροντα” στην ορθοδοξία. Ξαναζήσαμε στα πρόσωπα τους όλα αυτά που η παράδοση είχε καταγράψει σε ιστορίες και θαυμαστά συμβάντα στους βίους οσίων Γερόντων στο μακρινό παρελθόν.

Στους παραπάνω συγχρόνους μας Γέροντες, εκείνό που έκανε μεγαλύτερη εντύπωση στον πολύ ίσως κόσμο, ήταν και το χάρισμα της διόρασής που είχαν οι περισσότεροι. Τι συμπεραίνουμε λοιπόν σχετικά με αυτό;

Ι) Είναι γεγονός, πως από την διάκριση γεννάται η διόραση και κατά χάριν η προόραση. Ο όσιος Πέτρος ο Δαμασκηνός προσδιορίζει την διόραση ως γνώση μέρους των κεκρυμμένων μυστηρίων, δηλ. του θείου σκοπού, που υπάρχει στις θείες Γραφές και σε κάθε κτίσμα. Είναι αυτή που ο προφήτης Ησαΐας καλεί “βουλή” (Ης. ΙΑ ,2), η οποία βλέπει τα πράγματα κατά φύσιν. Η διόραση, η λεγομένη και φρόνηση, είναι η φυσική γνώση, διότι προϋπήρχε στη φύση του ανθρώπου λόγω της καθαρότητας του νοός του. Τα πάθη όμως εσκοτίσαν του νου και, αν δεν σηκώσει αυτά ο Θεός δια της πρακτικής αρετής, ο άνθρωπος δεν μπορεί τελικά να δει καθαρά τα πράγματα και τα γεγονότα. Ο διορατικός προβλέπει τις κεκρυμμένες μηχανές του εχθρού και κόβει τις αφορμές αυτών εγκαίρως. Το γνωστότερο χαρακτηριστικό της διόρασης είναι η διείδυση στον “κρυπτό της καρδιάς άνθρωπο”. Ο διορατικός προχωρεί πέρα από την πλάνη των φαινομένων, των ορατών και προσκαίρων και καθίσταται ούτως απλανής οδηγός. Οι διορατικοί γέροντες και πνευματικοί, διέβλεπán τις πλάνες, στις οποίες οδηγεί το κατ’ επίφαση καλό, η άσκηση του αγαθού χωρίς τις ανάλογες προϋποθέσεις. Οι αγαθοεργίες χωρίς εσωτερική αγαθότητα. Τα έργα της αγάπης, χωρίς αληθινή αγάπη. Αυτή η αγάπη, που δεν απορρέει από το πλήρωμα της αγάπης, που είναι ο Χριστός. Οι ουσίες και προσφορές χωρίς συναίσθηση της ατέλειας και αναξιότητας του προσφέροντος. Η λατρεία χωρίς συντετριμμένη καρδιά. Η προσευχή χωρίς τον Χριστό μέσα μας. Η άσκηση άνευ διακρίσεως. Οι εξωτερικές φωνές, οι φαντασιώσεις, τα όνειρα και οι οπτασίες των αρχαίων, η

αναζήτηση της θείας χάριτος εκτός της καρδιάς. Η πνευματική ζωή, η παιδεία και επιστήμη χωρίς αυτογνωσία και αρετή.

II) Κάποιο άλλο σημείο, λεπτομέρεια ίσως, όχι όμως ασήμαντη, που προκύπτει από τη μελέτη αυτή, είναι το γεγονός ότι πολλές φορές οι Γέροντες σε συζητήσεις τους με τους ανθρώπους αναφέρονται συχνά σε λόγια και γνώμες άλλων συγχρόνων τους Γερόντων, πράγμα που σημαίνει ότι ο καθένας τους αναγνώριζε την αξία των υπολοίπων και δεν δίσταζαν να αναφερθούν ευνοϊκά προς αλλήλους μένοντας μακριά από τη συνήθη παγίδα του Πονηρού, αυτή της έπαρσης και του εγωισμού που προκύπτουν από τη φήμη που αποκτούν μεταξύ των πιστών και από τα δημοσιεύματα που προσκρούουν συνήθως στην ταπεινώση και την ανιδιοτέλεια των σεπτών αυτών μορφών της συγχρόνου συμβουλευτικής ποιμαντικής τέχνης.

Ένα ακόμα σημείο το οποίο πρέπει να αναφερθεί συμπερασματικά πριν κλείσει η παρούσα είναι εκείνο της σύγκρισης των τριών Γερόντων μεταξύ τους. Από την εξέταση λοιπόν της προσωπικότητας και του συμβουλευτικού έργου των τριών «γεροντικών» μορφών κυρίως που εξετάστηκαν, καταγράφονται βασικές ομοιότητες και διαφορές μεταξύ τους αλλά και το προφίλ του καθενός.

Έτσι για παράδειγμα, ο γέροντας-μοναχός Παΐσιος Εζνεπίδης, ήταν ένας ολιγογράμματος καλόγερος ο οποίος από ταπεινώση (ίσως και από θείο θέλημα) δεν δέχτηκε ποτέ να γίνει ιερέας, ενώ ποτέ δεν εγκατέλειψε το Άγιο Όρος. Ήταν πράος, ήρεμος και επιεικής με τα προβλήματα και τα λάθη των άλλων, ενώ είχε ανεπτυγμένη και την αίσθηση του χιούμορ. Ο γέροντας-ιερομόναχος π. Πορφύριος Μπαϊρακτάρης υπήρξε ο ολιγογράμματος «παππούλης» των μοναστηριών του κόσμου και των εγγύς των πόλεων. Χειροτονήθηκε ιερέας πολύ νέος (πάλι θεία χάριτι) ξεκίνησε από το Άγιο Όρος, όπου τελικά εκοιμήθη, αλλά έζησε πολλά χρόνια στην Αθήνα και κοντά σε αυτήν, γινόμενος αποκούμπι συμβουλευτικό και οδοδείκτης πνευματικής ανάτασης για πλήθος κόσμου που είχαν έτσι εύκολη πρόσβαση στο ταπεινό κελί του. Η επιείκεια ήταν καθομολογούμενο στοιχείο της συμβουλευτικής του, ιδιαίτερα κατά το μυστήριο της εξομολόγησης. Υπάρχει πνευματικό του τέκνο που τον είχε ακούσει να παραδέχεται ότι ποτέ του δεν είχε την δύναμη να στερήσει, να απαγορεύσει την Θεία Ευχαριστία ως επιτίμιο για κάποιο αμάρτημα σε κάποιον εξομολογούμενο στον ίδιο. Ο Γέροντας-Αρχιμανδρίτης και καθηγούμενος π. Επιφάνιος Θεοδωρόπουλος υπήρξε λόγιος κληρικός με ευρύτατο πεδίο γνώσεων που το εκμεταλλευόταν στη συμβουλευτική του δραστηριότητα, ενώ ομολογουμένως είχε τη φήμη του αυστηρού πνευματικού, που όταν εκείνος έκρινε, έβαζε αυστηρότατα επιτίμια προκειμένου να συνέλθει η ανθρώπινη ψυχή και να «σπάσει» τον εγωισμό και την φιλαυτία τα οποία έβλεπε ως γενεσιουργά αίτια της αμαρτίας απέναντι του.

Και οι τρεις όμως, πρέπει να υπογραμμιστεί, ότι δεν υπήρξαν υπεράνθρωποι, εξωγήινοι ή εξωπραγματικοί, δεν ξερίζωσαν τα πάθη τους όπως συνήθως ισχυρίζονται διάφοροι θεολογούντες, αλλά τα μετέβαλαν, με πολύ πνευματικό αγώνα, σε πηγές αγιασμού κι ευκαιρίες θέωσης. Με άλλα λόγια, δεν αποσωματοποιήθηκαν, μήτε αγγελοποιήθηκαν, κάτι το μη πραγματοποιήσιμο για την πεπερασμένη ανθρώπινη φύση. Όλοι τους, με τον ανεπιτήδευτο βίο και την κεκαθαρμένη μέσω της αδιάλειπτης αυτομεψιάς πολιτεία τους, το μαρτύριο της συνειδήσεως και τη μαρτυρία τους αντάλλαξαν την άοσμη εν πολλοίς και αδιέξοδη καθημερινότητα της ανθρώπινης υπόστασης με την εν Χριστώ ζωή, η οποία, όταν βιωματικά προσεγγίζεται, χριστοποιεί τον άνθρωπο και τον καταξιώνει ως πολίτη του Ουρανού. Τα πάθη και οι οποίες αστοχίες τους μεταστοιχειώθηκαν σε ασκήσεις χριστομάθειας και θείου έρωτα, αρδεύτηκαν μάλιστα ξανά και ξανά από τις ροές των δακρύων της μετάνοιάς τους. Πρόκειται λοιπόν για άνθη πανεύουσμα της θείας Χάριτος, που διακρίθηκαν για τους πνευματικούς τους αγώνες στην Ελλάδα του Εικοστού αιώνα, αναπαύοντας με τις συμβουλές και την καθοδήγησή τους, χιλιάδες κυριολεκτικά κουρασμένες ψυχούλες. Γι' αυτό και ο ευσεβής λαός μας τους απονέμει τιμητική αναγνώριση ως ανθρώπων του Θεού και «επιγείων αγγέλων», προσφεύγοντας συχνότατα στην ιαματική στοργή τους κι εκζητώντας την πατρική ευχούλα τους.

III) Πολλές φορές μέσα στον χρόνο, με διάφορες αφορμές, συνηθίζουμε να αγοράζουμε βιβλία για προσωπική χρήση ή για να τα προσφέρουμε ως δώρα. Και μερικές φορές παρασυρόμαστε από τις διαφημίσεις ή από δημοσιεύματα στον τύπο που αναφέρονται στα λεγόμενα “Μπέστ Σέλλερ” ή ευπώλητα βιβλία, δηλαδή σε εκείνά που πραγματοποιούν μεγάλο αριθμό πωλήσεων. Όμως

υπάρχουν ορισμένα βιβλία που έχουν επιτυχεί μεγαλύτερη κυκλοφορία από τα διαφημιζόμενα και τα οποία δυστυχώς αγνοούν οι περισσότερες εφημερίδες. Πρόκειται για τα βιβλία, τα οποία περιλαμβάνουν συμβουλές και πνευματικές διδαχές των χαρισματικών αυτών γερόντων, οι οποίοι έζησαν στις ημέρες μας. Είναι πολύ ευχάριστο το γεγονός ότι πάμπολλοι σύγχρονοι άνθρωποι «κοπιώντας και πεφορτισμένοι» στρέφονται στα λόγια και το παράδειγμα των πνευματεμόρων Γερόντων για να βρουν ψυχική ανακούφιση. Είναι πραγματικοί θησαυροί τα βιβλία αυτά. Ευωδιάζουν λιβάνι και αγιοκέρι. Σου μεταδίδουν μία γαλήνη και μία ηρεμία που μόνο ο Κύριος ημών Ιησούς Χριστός χαρίζει. Χωρίς πολυλογίες και θεωρητικολογίες τα λόγια των ευλογημένων γεροντάδων χαρίζουν και σε μας την ευλογία της Ορθόδοξης πνευματικότητας. Μας προτρέπουν να προσευχόμαστε, να μεταλαμβάνουμε, να τηρούμε τις νηστείες, να αγαπούμε, να μην έχουμε άγχος, να ακολουθούμε την νοερά προσευχή και την ευχή «Κύριε Ιησού Χριστέ, ελέησον με». Ούτε ο διασημότερος Νομπελίστας λογοτέχνης δεν γεμίζει τόσο τις καρδιές μας όσο οι απλοί αυτοί ασκητές του εικοστού αιώνας. Μεγάλη ευλογία για αυτούς που τους γνώρισαν από κοντά. Και για όσους δεν τους γνώρισαν υπάρχουν τώρα αρκετά βιβλία που μας φέρνουν κοντά τους.

IV) Γι' όλους όσους ασκούν σήμερα συμβουλευτικό – ποιμαντικό έργο, τέτοιες μορφές μπορούν να εμπνεύσουν και να φωτίσουν αυτό το έργο χωρίς βέβαια να μιμούνται τη συμβουλευτική τους δράση φωτοαντιγραφικά! Θα επιλέξουν, θα προβληματιστούν, θα εμπνευστούν, θα οικειοποιηθούν τις μεθόδους και τη συμβουλευτική τους όσο γίνεται. Θα ανατρέξουν στα έργα τους και σε ό,τι έχει γραφεί γι' αυτούς και τη δράση τους βοηθητικά και ενδεικτικά. Για όλους μας όμως, συμβούλους και συμβουλευόμενους, αυτές οι γεροντικές μορφές και το συμβουλευτικό τους έργο ξεδιπλώνουν συγχρόνως μια πτυχή της συμβουλευτικής διακονίας, η οποία αποτελεί την υπόμνηση για το αν άραγε γινώσκουμε α αναγινώσκουμε!

•Πρωτότυπα σημεία της παρούσας μπορούν να θεωρηθούν:

- 1) Η ενδελεχής **ανάλυση** του όρου «διάκριση» στη Φιλοσοφία, στην Κοινωνιολογία, στην Ανθρωπολογία της Θρησκείας, στην Ουμανιστική Συμβουλευτική, στην Ψυχολογία και στην Αισθητική-Τέχνη, καθώς και η αποσαφήνιση και η διαφοροποίηση του ίδιου όρου στη Θεολογία και στην Ιερά Παράδοση.
- 2) Η σε **βάθος ανεύρεση** εφαρμογών της «διάκρισης» σε όλο το εύρος της Αγιογραφικής και Πατερικής Παράδοσης.
- 3) Η σε **παραδειγματική** βάση ανεύρεση της εφαρμογής της «διάκρισης» σε τρεις συγχρόνους (κυρίως) Γέροντες, με επέκταση της εφαρμογής αυτής της Διάκρισης στη σύγχρονη Συμβουλευτική Ποιμαντική της Ορθόδοξης Εκκλησίας.

Πρωτοτυπία θεωρούμε ότι αποτελεί και η επέκταση της βάσης των γενικότερων αρχών της Ποιμαντικής με την αρετή της Διακρίσεως, καθώς και η διαζωγράφισή της με συγκεκριμένα παραδείγματα από σύγχρονους Γέροντες, με περαιτέρω επίσης έμπνευση για μια μη κατευθύνουσα σύγχρονη Συμβουλευτική, δίνοντας παράλληλα το στίγμα της συνέχειας και της διαχρονικότητας της Ιεράς μας Παραδόσεως μέσα στα σημερινά δεδομένα αυτής της Ορθοδόξου Συμβουλευτικής.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ ΜΕ ΘΕΜΑ: «Η ΔΙΑΚΡΙΣΗ ΩΣ ΠΟΙΜΑΝΤΙΚΟ ΧΑΡΙΣΜΑ ΤΟΥ ΜΑΚΑΡΙΣΤΟΥ ΠΑΤΡΟΣ ΕΠΙΦΑΝΙΟΥ ΘΕΟΔΩΡΟΠΟΥΛΟΥ»

Πρόσωπα:

Ερωτών: Σταμάτιος Ζούλας, μεταπτυχιακός φοιτητής Θεολογίας.

Ερωτούμενοι: Πατήρ Παύλος Παυλίδης και κ. Δημήτριος Σωτηρόπουλος, πνευματικά παιδιά του μακαριστού πατρός Επιφανίου Θεοδωροπούλου.

Σημείωση: Η συνέντευξη έλαβε χώρα στον ιερό ναό Αγίου Παντελεήμονος Γλυφάδας, όπου μας φιλοξένησε ο εφημέριος του ναού, πατήρ Αθανάσιος Χατζής, (πνευματικό παιδί κι αυτός του π. Επιφανίου) τον οποίο μαζί με τους ερωτηθέντες ευχαριστώ τα μάλα.

Ερώτηση: Ποία ήταν τα χαρίσματα του μακαριστού πατρός Επιφανίου;

Απάντηση κ. Δ. Σωτηρόπουλος: - Πρώτα, πρώτα ο π. Επιφάνιος είχε φυσικά χαρίσματα. Αυτά ήταν η οξύνουα, η απέραντη μνήμη και η μεγάλη ευχέρειά που είχε να ανασύρει από τη μνήμη του αυτό το οποίο χρειαζόταν κάθε φορά, με παρά πολύ σύντομο και περιεκτικό τρόπο. Αυτό τον βοηθούσε και στην διαλεκτική του.

π Παύλος : - Η διαλεκτική του ικανότητα ήταν απ' τα κατ' εξοχήν γνωρίσματα του. Δεν μπορούσε κανείς να αμφισβητήσει η να πει ότι αφήνει κάτι σκοτεινό στη συζήτηση του, στο θέμα του. Ήταν λεπτομερής και εξαντλούσε τα θέματα τα οποία συζητούσε. Θυμάμαι κάποτε στο μοναστήρι (Κεχαριτωμένη Τροιζηνίας), μία συζήτηση μνημειώδη ανάμεσα σε νομικούς, καθηγητές, ιατρούς, θεολόγους για το θέμα τότε, της μοναστηριακής περιουσίας, που κράτησε από την ώρα της βραδινής τράπεζας (8:00 μ.μ.) έως τις 12:00 τα μεσάνυχτα. Μιλάμε δηλαδή για το πόσο δυνατός ήταν στην διαλεκτική του. Η συζήτηση αυτή είχε μείνει μνημειώδης. Είχε απέναντι τους πολλούς συζητητές, ανωτάτης πνευματικής στάθμης ανθρώπους και είχε μεγάλη ευχέρεια στο διάλογο. Η επιχειρηματολογία του ήταν καταπληκτική και ακριβής.

Ερώτηση: Οπωσδήποτε ένας τέτοιος άνθρωπος θα διέθετε και το χάρισμα της αυτογνωσίας. Μίλαγε καθόλου για τον εαυτό του; Τι έλεγε;

Απάντηση κ. Δ. Σωτηρόπουλος: - Δεν μιλούσε για τον εαυτό του εκτός κι αν προκαλείτο. Θα σας πω ένα παράδειγμά που έχει σχέση και με τα προηγούμενα. Ο Γέροντας (π. Επιφάνιος) ήταν κακόφωνος. Δεν έβγαλε καθόλου καλά. Εγώ το καταλάβαινα γιατί ψάλλω κιόλας. Κάποια φορά τον ρώτησα: «Πως εσείς είστε τόσο κακόφωνος ενώ ο αδελφός σας είναι τόσο καλλίφωνος;»(ο αδελφός του ήταν πράγματι πολύ καλλίφωνος) και μου απάντησε ευθέως: «Παιδί μου από μικρός παρακαλούσα τον Θεό να μου αφαιρέσει οποιοδήποτε χάρισμα και να μου δώσει το χάρισμα της διαλεκτικής. Και μου ανέφερε το εξής περιστατικό. Όταν ήταν μαθητής εξέδιδαν στο Γυμνάσιο μία εφημερίδα. Αυτός έγραφε πάντοτε με ψευδώνυμο. Δεν έγραφέ ποτέ με το όνομα του και διάλεξε το ψευδώνυμο: «Υπερασπιστής της αληθείας». Δείγμα του πόσο τον διακατείχε από μικρό αυτό το πάθος με την υπεράσπιση της αληθείας. Επίσης όταν μιλούσε για τον εαυτό του θα το χρησιμοποιούσε για να βοηθήσει τον συζητητή του η για να τον διδάξει. π.χ. έλεγε ότι «Εγώ για δύο πράγματα δεν θα αμειφθώ από τον Θεό, για το ότι αγαπώ τους ανθρώπους και για το ότι μισώ τα χρήματα. Γιατί αυτά δεν έχω κάνει καθόλου κόπο να τα αποκτήσω. Τα 'χω από φυσικού μου. Γι' αυτό δεν θα πάρω καθόλου μισθό, γιατί μισώ τα χρήματα και αγαπώ τους ανθρώπους». Ανέφερα δύο παραδείγματα με αναφορά στον εαυτό του και για το πως έκανε αυτή αναφορά. Κυρίως με ταπείνωση και για να “κατηγορήσει”, αν μπορούμε να το πούμε έτσι, τον εαυτό του και όχι για να περιαιτολογήσει.

π Παύλος : - Να πω κι εγώ ένα περιστατικό που θυμάμαι απ' τον Γέροντα. Είναι χαρακτηριστικό του γεγονότος, ότι όταν μιλούσε για τον εαυτό του, πόσο “τραβιόταν”. Μία φορά που ήμασταν μόνοι, πως μου ήρθε να τον ρωτήσω: «Γέροντα πόσα πνευματικά παιδιά έχετε;» Αχ! Ποίος είδε το Θεό και δεν τον φοβήθηκε; Μόλις είπα τέτοιο πράγμα, μικρός κι εγώ τότε, κάνει τον

Σταυρό του ο Γέροντας και με έντονο ύφος μου λέει: «Τι είναι αυτό που με ρωτάς;». Κάποιος άλλος θα μπορούσε να πει απλώς: «Έχω πολλά». Εκείνος πετάχτηκε πάνω, διότι δεν μπορούσε να διανοηθεί ότι θα τον απασχολούσε, με την έννοια να τον ικανοποιούσε το γεγονός ότι είχε 5, 10, 100 η 5.000 πνευματικοπαίδια. Δεν ήθελε εύσημα με τίποτα. Το υπογραμμίζω γιατί η αντίδραση του ήταν κάθετη και άμεση.

Ερώτηση: Μιλήστε μας λίγο ακόμα για το χάρισμα της ταπείνωσης του πατρός!

Απάντηση κ. Δ. Σωτηρόπουλος: - Είναι γραμμένο στις “Υποθήκες”, ότι κάποτε με ρώτησε, λίγο καιρό πριν κοιμηθεί: «Είσαι εξοικειωμένος με το ενδεχόμενο της αναχώρησής μου;» Επειδή εγώ είχα το ιατρείο μου εκεί κοντά στο σπίτι του Γέροντα, τον επισκεπτόμουν συχνά. Και μου είπε όταν ήμασταν μόνοι μας; «Είσαι εξοικειωμένος με το ενδεχόμενο της αναχώρησής μου;». Εγώ, εξ απήνης, του είπα: «Δεν ξέρω αν έχω εξοικειωθεί, αυτό όμως το οποίο ξέρω είναι ότι όπου κι αν είστε, η εδώ στη γη η στον ουρανό, σε σας θα προστρέχω. Και δια της προσευχής». Μου απάντησε σχεδόν ακαριαία, με πολύ απότομο τρόπο: «Αυτό παιδί μου γίνεται μόνο με τους Αγίους». Κι εγώ του απαντώ αμέσως: «Όταν κάποτε σας είχα ρωτήσει αν μπορούμε να επικαλούμαστε στην προσευχή μας ανθρώπους για τους οποίους η συνείδηση μας, μάς πληροφορεί ότι έχουν παρρησία απέναντι στο Θεό ...» με διακόπτει. «Δεν είμαι απ’ αυτούς. Εγώ δεν είμαι απ’ αυτούς»!

π Παύλος : - Άκου! Ήταν πολύ κάθετος σ’ αυτό!

κ. Δ. Σωτηρόπουλος: - Του ξαναλέω: «Γέροντα! Μου είχατε πει ότι μπορούμε να επικαλούμαστε αυτούς που η συνείδηση μας, μάς πληροφορεί ότι έχουν παρρησία στο Θεό, με το «αν»! «Αν έχεις παρρησία απέναντι στο Θεό, τότε ...», «Σου είπα δεν είμαι απ’ αυτούς» ήταν η απάντηση του. Έτσι απότομα απαντούσε. «Μα Γέροντα» του λέω, «Ούτε με το αν;» και τότε μαλάκωσε λίγο και μου λέει: «Καλά αν είναι με το αν»!

π Παύλος : - Αυτό όμως είναι υποχώρηση. Δεν εξέφραζε τον Γέροντα αυτό που είπε, αλλά επειδή είδε τον κ. Δημήτρη να στεναχωριέται, γι’ αυτό τελικά συγκατέβη με το «αν»!

Ερώτηση: Το χάρισμα αυτό της Διακρίσεως, γιατί αυτό είπατε ουσιαστικά μόλις τώρα, είχε λοιπόν ο Γέροντας το χάρισμα να διακρίνει μέχρι που θα φτάσει την συζήτηση, ανάλογα με τις ψυχικές ανάγκες του συνομιλητή του; Το βίωσαν και οι γύρω του;

Απάντηση π Παύλος : - Το καταλάβαιναν όλα τα πνευματικά του παιδιά, που τον ξέραμε κάπως καλύτερα από κάποιον που τον συναντούσε για πρώτη φορά. Άλλωστε είπα ότι στην προηγούμενη περίπτωση και ο Δημήτρης (κ. Σωτηρόπουλος) κατάλαβε ότι έδω υποχώρησε ο πατήρ, αλλά και εμείς οι άλλοι αυτό καταλάβαμε όταν μας διηγήθηκε την ιστορία ο Δημήτρης.

Ερώτηση: Ως διακριτικός συμπεριφερόταν ευγενικά στους άλλους; Προτιμούσε δηλ. να κουραστεί παρά να κουράσει; Ήταν επιεικής η αυστηρός με τους άλλους; (στην παρακοή, στα λάθη τους;)

Απάντηση π Παύλος : - Προτιμούσε να κουραστεί ο ίδιος 100%. Άπτονται και του ιερού μυστηρίου της εξομολόγησής κάποιων πράγματα, αλλά επειδή γνωρίζω περιστατικά, σας λέω ότι εν γένει ο Γέροντας ήταν αυστηρός, αλλά όταν έβλεπε κάποιον συντετριμμένο από τις αμαρτίες του ήταν επιεικής. Μάλιστα τόσο πολύ που αναρωτιόταν κανείς αν ήταν αυτός ο πατήρ Επιφάνιος. Είχε τη φήμη του πολύ αυστηρού σε πνευματικά ζητήματα. Αλλά όταν έβλεπε αυτό το πράγμα? την συντριβή δηλαδή, γινόταν άλλος άνθρωπος. Θα πω ένα περιστατικό. Πήγε κάποιος μία φορά και του εξομολογήθηκε με συντριβή μία πολύ μεγάλη αμαρτία. Και σηκώθηκε ο Γέροντας όρθιος και του λέει: «Πάει πια αυτό παιδί μου. Πέρασε! Εντάξει! Ξέχασε το»!

κ. Δ. Σωτηρόπουλος: - Εγώ θυμάμαι και ένα περιστατικό, με έναν θείο μου, αδελφό του πεθερού μου, ο οποίος στα ογδόντα του χρόνια ήταν ανεξομολόγητος και ακοινώνητος, συνειδητά. Τον έλεγαν Χαράλαμπο. Εγώ βλέποντας να πλησιάζει το τέλος του, σαν ανιψιός προσπάθησα μήπως αυτός ο άνθρωπος εξομολογηθεί. Και έκανα επανειλημμένες απόπειρες να τον προσεγγίσω προς αυτήν την κατεύθυνση. Αλλά αρνήθηκε. Κάποιο καλοκαίρι πήρα ευλογία από τον Γέροντα να ξαναπροσπαθήσω έντονα και με αποφασιστικότητα. Μου λέει «Να είναι ευλογημένο». Πήγα κάτω στον θείο μου και τελικά δέχτηκε να εξομολογηθεί. Όταν λέμε κάτω εννοούμε στην Μεσσηνία, στο χωριό. Επειδή δεν ήθελε ο θεός να πάει σε κάποιον από τους εκεί ιερείς, συμφωνήσαμε να έρθει ο Γέροντας από την Καλαμάτα, απ’ το δικό του χωριό και να συναντηθούμε στα όρια της Μητροπόλεως Μεσσηνίας διότι εκεί είχε πάρει ο Γέροντας ευλογία να τελεί το μυστήριο της

εξομολογήσεως, (και να μην αναγκαστεί να πάει στον Μητροπολίτη Τριφυλίας να πάρει ευλογία επειδή στην Τριφυλία ανήκε το χωριό του θείου μου). Βρεθήκαμε συγκεκριμένα στο Μανιάκι. Εκεί είδε τον πάππου, και να πούμε ότι σε αυτό το σημείο εγώ είχα πάει και την προηγούμενη ημέρα για να βρω ανοιχτή κάποια Εκκλησία, αλλά δεν βρήκα τίποτα και απογοητεύτηκα. Ο Γέροντας μου είπε «μην ανησυχείς παιδί μου, όλα θα ρυθμιστούν». Και πραγματικά την επόμενη ημέρα βρήκαμε ανοικτή εκκλησία για να εξομολογηθεί ο παππούς με την άνεση του κλπ. Εν πάση περιπτώσει, όταν τελείωσε η εξομολόγηση, πήρα τον παππού να τον φέρω πίσω στο σπίτι. Στο δρόμο λοιπόν μου είπε με δάκρυα στα μάτια και κάπως έκπληκτος: «Μου είπε να κοινωνήσω». «Αφού στο είπε εκείνος», του λέω, «να κοινωνήσεις». «Και ξέρεις» μου λέει «τι άλλο μου είπε;» «-Χαράλαμπε, από αυτή τη στιγμή όλα είναι σβου (σβησμένα δηλαδή). Όπως στην πλάκα που όταν ήσουν μαθητής, ό,τι γράφατε τα σβήνατε μετά κι έμενε καθαρή, έτσι τώρα σβηστήκανε όλα με το σφουγγάρι της εξομολόγησης. Είναι σβου!- και μου είπε να κοινωνήσω. Ποιος; Εγώ! Που ήμουν κομματάρχης του Διαβόλου». Εγώ δεν έλεγα τίποτα. Όταν ήρθαμε στην Αθήνα, του είπα του Γέροντα τη στιχομυθία που είχα με τον παππού, και ο Γέροντας μου απάντησε: «Παιδάκι μου σε αυτή την ηλικία, ένα βήμα πριν από τον θάνατο, (πράγματι ο θείος μου πέθανε μετά από λίγους μήνες) ήταν δυνατόν σ' αυτόν τον άνθρωπο να βάλω κανόνα; Εξομολογήθηκε με πολλή συντριβή!».

π Παύλος : - Αυτό ήταν το σημαντικότερο για τον Γέροντα. Αντιθέτως όμως εάν δεν υπήρχε συντριβή ... Και είμαστε μάρτυρες σε μία περίπτωση που δεν είδαμε το πρόσωπο, εκείνος ήταν στο εξομολογητήριο και ξαφνικά ακούμε τον Γέροντά που μίλαγε έντονα, δυνατά: «Θα πας στην κόλαση!» φώναζε. Από τα συμφραζόμενά που ακούγονταν έως έξω, πρέπει η γυναίκα που ήταν στο εξομολογητήριο να του είπε ότι είχε σχέσεις με κάποιον ιερωμένο, με κάποιον παντρεμένο η κάτι τέτοιο. Κάτι παρόμοιο πρέπει να του είπε. Εμείς οι απ' έξω δεν καταλάβαμε τίποτε άλλο. Τέλος πάντων. Ο Γέροντας μίλαγε φοβερά έντονα. Όταν τελείωσε, ακούγαμε φωνές από μέσα! Βγαίνει έξω και κλείνει την πόρτα από εκεί που είμαστε (πιθανώς κάποιο γραφείο) για να μην την δούμε όταν θα έφευγε! Να μην δούμε το πρόσωπο. Ήταν μία περίπτωση αμαρτωλού ανθρώπου που πήγε όχι με συντριβή, να εξομολογηθεί τις αμαρτίες της, αλλά να κάνει ανακοίνωση, ίσως να ρίξει το βάρος σε άλλα πρόσωπα και να υποστηρίξει ότι η ίδια δεν φταίει και να πάρει και επιβεβαίωση από τον Γέροντα. Αλλά μας έκανε εντύπωσή που ακούσαμε τον Γέροντα να μιλά τόσο έντονα, σχεδόν να φωνάζει. (Να την μαλώνει δηλαδή).

κ. Δ. Σωτηρόπουλος: - Ένα άλλο περιστατικό που μας είχε διηγηθεί ο ίδιος, ήταν όταν είχε πάει μία φορά στον Γέροντα μία πλούσια κυρία μαζί με την μοναχοκόρη της, η οποία είχε κάποιο δεσμό και είχε μείνει έγκυος. Και επειδή για κάποιους λόγους θεωρούσαν ότι δεν έπρεπε να γίνει ο γάμος, και για να μην διασυρθεί η οικογένεια από την γέννηση ενός νόθου παιδιού, ήθελαν να κάνει έκτρωση, την οποία έκτρωση όμως εμπόδιζε η μητέρα του αγοριού (η υποψήφια πεθερά), η οποία ήταν πιστή γυναίκα. Έμαθε λοιπόν η κύρια αυτή (η μητέρα της νύφης) ότι η μητέρα του παιδιού (η υποψήφια συμπεθέρα της), εμπόδιζε (το γιο της και εν συνεχεία την υποψήφια νύφη της) να γίνει η έκτρωση και ότι είχε επαφές και πνευματικό δεσμό με τον πατέρα Επιφάνιο, και θέλησε να τον επισκεφτεί για να πετύχει να γίνει η έκτρωση. Να πάρει την συγκατάθεση δηλαδή του πατρός Επιφανίου.

π Παύλος : - Έπεσε όμως στην περίπτωση!

κ. Δ. Σωτηρόπουλος: - «Κυρία μου!» της είπε ο Γέροντας. «Ξέρετε ότι αυτό το οποίο σχεδιάζετε είναι φόνος και μάλιστα εκ προμελέτης;». «Μα πάτερ μου τι να κάνουμε αφού δεν μπορεί να γίνει τώρα γάμος!». «Και ήρθατε σε μένα να σας δώσω την ευλογία να κάνετε φόνο;». «Ε πάτερ τι να γίνει τώρα; Καταλαβαίνετε ότι αν γεννηθεί το παιδί χωρίς να έχει προηγηθεί ο γάμος θα διασυρθεί η υπόληψη της οικογένειάς μου». «Κυρία μου χτυπήσατε λάθος πόρτα!». Ήταν κάθετος. Τότε συνέβη κάτι το απροσδόκητο: απευθύνεται η κύρια με δαιμονική αναίδεια στον Γέροντα και του λέει: «Αφού πάτερ δεν μας καταλαβαίνετε, εμείς θα προχωρήσουμε στην διακοπή της κύησης και μετά θα έρθουμε να μας συγχωρέσετε». Ο Γέροντας τινάχθηκε απ' το κάθισμα του και έχοντας την αίσθηση, όπως χαρακτηριστικά είπε, ότι πάλευε σώμα με σώμα με τον Εωσφόρο, την επετίμησε με στεντόρεια φωνή: «Θα πας στην κόλαση, τ' ακούς; Θα πας στην κόλαση γιατί προκαλείς την φιλανθρωπία του Θεού! Ένα μόνο σου λέω! Αν τολμήσεις και έλθεις να ξέρεις ότι θα σε ζεματίσω, θα σε ζεματίσω!». Η κυρία έσπευσε να εξαφανιστεί μαζί με την κόρη της. Μετά την αφήγηση του περιστατικού αυτού, όταν ρωτήθηκε από εμάς ο Γέροντάς τι εννοούσε λέγοντας

ότι θα την ζεματίσει, απάντησε: «Κατάλαβα ότι ήταν πολύ πλούσια. Ως προϋπόθεση για να την δεχτώ στο εξομολογητήριο, θα απαιτούσα να πουλήσει όλη την περιουσία της, μέχρι δραχμής, να την δώσει ελεημοσύνη στους φτωχούς, και μετά θα βλέπαμε τι θα γινόταν!».

Ερώτηση: Για τον εαυτό του είχε πνεύμα μαθητείας; Παρακολουθούσε τις σύγχρονες θεολογικές τάσεις; Πόσο μελετούσε της Γραφές και τους Πατέρες ως τα τελευταία χρόνια της ζωής του;

Απάντηση π Παύλος : - Τους γνώριζε απ' έξω τους Πατέρες. Σου έλεγε: «Κατέβασε παιδί μου απ' την βιβλιοθήκη τον τάδε τόμο και κοίταξε στην τάδε σελίδα!».

κ. Δ. Σωτηρόπουλος: - Είμαστε διάφορα άτομα που μαζευόμαστε κοντά του κάθε Κυριακή και γινόταν συζήτηση επί οιαδήποτε θέματος. Και πάνω στη συζήτηση αναφερόταν σε Αγιοπατερικά και Αγιογραφικά κείμενα αυτολεξεί, όχι απλά χωρία, αλλά ολόκληρα κατεβατά. Όταν όμως καταλάβαινε ότι τον θαυμάζαμε γι' αυτή του την ικανότητα και την ευχέρεια, σταματούσε και έλεγε: «Κατέβασε παιδί μου αυτό το βιβλίο απ' εκεί επάνω», π.χ. τον τρίτο τόμο απ' τα δεξιά, το άνοιγε και διάβαζε από μέσα.

Ερώτηση: Τι σχέση είχε με την σύγχρονη επιστήμη; Παραδείγματος χάριν επί απόψεων διαφόρων επιστημόνων για τη δημιουργία του κόσμου, του σύμπαντος η για την καταγωγή του ανθρώπου; Πως τα αντιμετώπιζε αυτά;

Απάντηση κ. Δ. Σωτηρόπουλος: - Ήταν γνώστης αυτών των θεωριών γιατί διάβαζε παρά πολύ και ενημερωνόταν παρά πολύ, όχι μόνο θεολογικά, αλλά διάβαζε και άλλα βιβλία της θύραθεν σοφίας.

π Παύλος : - Μιλήσαμε στην αρχή για τα φυσικά χαρίσματα του Γέροντα και λέγαμε ότι ο Γέροντας ενημερωνόταν, μελετούσε και ήταν βαθύς γνώστης και της θύραθεν και της θεολογικής παιδείας. Είχε μεγάλη ταχύτητα αναγνώσεως και ταχύτητα αφομοιώσεως αυτών που διάβαζε. Ήταν φοβερός! Εκεί που εσύ π.χ. αν άκουγες κάτι καινούργιο ήθελες έναν “άλφα” χρόνο για να το αφομοιώσεις, ο Γέροντας μπορούσε αμέσως να εξηγήσει ακόμη και σε αυτόν που είχε αναπτύξει αυτό το θέμα, τι ακριβώς εννοούσε.

κ. Δ. Σωτηρόπουλος: - Αν κάποιος συνηθισμένος άνθρωπος σαν κι εμάς ήθελε για να διαβάσει και να κατανοήσει μία σελίδα ενός βιβλίου, ενός κειμένου έναν “άλφα” χρόνο, ο Γέροντας, που ήταν χαρισματικός άνθρωπος, ήθελε υποδεκαπλάσιο χρόνο για το ίδιο κείμενο. Κι όταν εμείς δεν τον προλαβαίναμε και ρωτούσαμε: «Μισό λεπτό Γέροντα. Τι διαβάσατε μόλις τώρα; Δεν το καταλάβαμε! Το διαβάσατε πολύ γρήγορα» (όταν μας αναγίνωσκε κάτι δυνατά), μας απαντούσε: « Τι θες παιδί μου; Πες μου να σου εξηγήσω!» και ήταν κείμενά που εκείνος τα έβλεπε για πρώτη φορά! Και μας έλεγε ότι δεν διάβαζε απλώς, αλλά είχε την ικανότητα να “φωτογραφίζει” στο μυαλό του τις σελίδες των κειμένων.

π Παύλος : - Είχε φωτογραφική μνήμη! Πραγματικό χάρισμα!

κ. Δ. Σωτηρόπουλος: - Διάβαζε κάθε καλοκαίρι, τα πρώτα χρόνια, όλη την Παλαιά Διαθήκη από το πρωτότυπο(των Ο´). Και γι' αυτό την είχε σχεδόν αποστηθίσει.

Ερώτηση: Πρέπει όμως εκτός από φυσικό χάρισμα, που θα μπορούσε να έχει ένας οποιοσδήποτε λόγιος π.χ., όλη αυτή του η ικανότητα να ήταν αποτέλεσμα και του πνευματικού αγώνα! Δηλαδή να είχε θεία φώτιση ώστε να κατανοεί το πνευματικό και θεολογικό, βαθύτερο νόημα των Ιερών κειμένων. Τι απήχηση είχε λοιπόν ως πνευματικός καθοδηγητής, σύμβουλος και γέροντας;

Απάντηση π Παύλος : - Εγώ μπορώ απλώς να πω ότι στον κύκλο του Γέροντα, το πνευματικό και μορφωτικό επίπεδο των ανθρώπων που τον επισκέπτονταν και τον είχαν πνευματικό, ήταν παρά πολύ υψηλό. Είχε βέβαια και απλούς ανθρώπους, αλλά παρά πολύς κόσμος, με πολύ υψηλό μορφωτικό επίπεδο “κυνηγούσε”, με την έννοια του “άναζητούσε” τον Γέροντα για συμβουλές και πνευματικές συζητήσεις.

κ. Δ. Σωτηρόπουλος: - Θα πω επάνω σ' αυτό, ότι πολλές φορές, εγώ ο ίδιος, ενθουσιασμένος απ' τις συζητήσεις που κάναμε στο σπίτι? και εκεί βρίσκονταν παρόντες όλοι μορφωμένοι άνθρωποι (στις συζητήσεις αυτές): πανεπιστημιακού επιπέδου και μόρφωσης, φοιτητές κλπ

Είχε διάκρισή τι και που και προς ποίους θα ανέπτυσε κάθε φορά που ήταν να μιλήσει. Και αν του κάναμε κάποια τέτοια ερώτηση την έκοβε! Μας έλεγε πως δεν ήταν για «έδω»!

Ερώτηση: Χρησιμοποιούσε την σιωπή (πέραν της συμβουλής) στο συμβουλευτικό του έργο; Πως αντιμετώπιζε εκείνους που ήταν απόλυτα αρνητικοί και αδιάλλακτοι στις εσφαλμένες απόψεις τους γύρω από πνευματικά ζητήματα; (συμβουλευομένους). Μήπως σιωπούσε και σ' αυτή την περίπτωση;

Απάντηση κ. Δ. Σωτηρόπουλος: - Δεν υπήρχε κανόνας πάνω σ' αυτό! Είχα τύχει πολλές φορές παρών σε συζητήσεις που μετά από επιδεικνυόμενη αδιαλλαξία των συνομιλητών του, προτιμούσε να σιωπήσει. Και άλλες φορές πάλι, που έφτανε τη συζήτηση στα άκρα. Εξαντλούσε κάθε περιθώριο, ώστε τελικά «τίναζε» τον συνομιλητή του με ατράνταχτα επιχειρήματα. Αλλά το πως έκρινε ο ίδιος το πότε θα σιωπήσει και πότε όχι, ήταν ακριβώς θέμα διακρίσεως ανάλογα με τον ποίον είχε απέναντι του.

Ερώτηση: Έχει γράψει κάτι σε πνευματικούς ή πνευματικοπαίδια του, σαν παρακαταθήκη ή σαν νουθεσίες για την αρετή της διακρίσεως;

Απάντηση π Παύλος : - Όχι! Δεν γνωρίζω τέτοιο πράγμα!

κ. Δ. Σωτηρόπουλος: - Ο Γέροντας ο,τι γραπτό άφησε, το άφησε εξυπηρετώντας κάποια ποιμαντική ανάγκη. Δηλαδή αν και εφόσον χρειαζόταν. Του ερχόταν κάποιο ερέθισμα, κάποια αιτία, κι έτσι μόνο έγραφε! Από μόνος του δεν έγραφε τίποτα! Γι' αυτό έλεγε ότι κάποια πράγματά που είχε σχεδιάσει να γράψει, δεν τα έγραψε ποτέ, γιατί δεν παρουσιάστηκε ανάγκη τέτοια. Ενώ, άλλα πράγματά που δεν είχε ποτέ σχεδιάσει να γράψει τελικά τα έγραψε διότι προέκυψε η ανάγκη η ποιμαντική που το απαιτούσε και έτσι τα έγραψε.

Ερώτηση: Σας ευχαριστώ θερμά για την συνέντευξη! Θέλετε να προσθέσετε κάτι άλλο σχετικό με το θέμα μας και το μακαριστό πατέρα Επιφάνιο;

Απάντηση κ. Δ. Σωτηρόπουλος: - Δύο σημαντικά κείμενα στα οποία φαίνεται η διάκριση του Γέροντα πάνω σε σπουδαία Ποιμαντικά Θέματά που αφορούν την όλη Εκκλησία (και όχι μεμονωμένα άτομα) φανερώνουν την στάση του όσον αφορά τα οικουμενιστικά ανοίγματα του Πατριάρχη Αθηναγόρα. Του έχει γράψει μία θαυμάσια επιστολή με τίτλο: «Αγάπη και Αλήθεια», όπου εκεί φαίνεται, από την μία μεριά η διακριτική του ικανότητα να υπερασπίζεται την αλήθεια της ορθοδοξίας και συγχρόνως απ' την άλλη μεριά προσέχει να μην φαίνεται απ' το κείμενο του, ότι συγκρούεται με τον Πατριάρχη ως επίσκοπο. Ένα άλλο θέμα στο οποίο φαίνεται η έντονη διακριτική του συμπεριφορά σε ένα πολύ μεγάλο ποιμαντικό θέμα της Εκκλησίας μας, είναι το ζήτημα το παλαιοημερολογητικό, όπου εστεναχωρείτο παρά πολύ, μα παρά πολύ για το σχίσμα αυτό που είχε προκύψει στην Εκκλησία μας, επειδή ένα ζωντανό κομμάτι της (ένα κομμάτι πιστών), ήταν σχισματικοί και μάλιστα για τυπικούς και όχι ουσιώδεις λόγους. Και για τούτο έλεγε προς τους παλαιοημερολογίτες: «Ελάτε να συνδεθείτε με την Εκκλησία και κρατήστε τις εορτές σας με το παλαιό ημερολόγιο, όπως κάνουν οι Αγιορείτες Πατέρες. Συνδεθείτε με την Εκκλησία. Μην είστε χωρισμένοι!» Αυτά τα δυο ζητήματα (το οικουμενιστικό και το παλαιοημερολογητικό), είναι χαρακτηριστικά, στην ανάπτυξη τους απ' τον Γέροντα, για τον τρόπο με τον οποίο εσκέπτετο!

π Παύλος : - Κάτι τελευταίο από εμένα. Πολύ σημαντικό και με πολύ υλικό, είναι το βιβλίο «Χριστώ τω Θεώ παραθώμεθα», όπου υπάρχουν απομαγνητοφωνημένες ομιλίες του Γέροντα για διάφορα θέματα. Είναι πρόσφατο βιβλίο.

κ. Δ. Σωτηρόπουλος: - Κάτι τελευταίο που θυμήθηκα! Είναι και λίγο αστείο. Το είπε ο Γέροντας μία φορά σε μία συζήτησή που είχαμε μπροστά του μία παρέα και ήταν το εξής: ο Γέροντας είχε την ικανότητα να παρακολουθεί τις συζητήσεις μας τις οποίες κάναμε μπροστά του, ενώ ο ίδιος διάβαζε κάποιο βιβλίο, κάτι άλλο. Έτσι μία φορά, τότε που είχε ξεσπάσει το σκάνδαλο με τον «Άγιο» Πρεβεζής, κάποιος απ' την παρέα μας είπε προς εμάς (ο Γέροντας όπως είπα ήταν σκυφτός και διάβαζε κάποιο βιβλίο) την σκέψη του, ότι μήπως θα ήταν καλό να επανεξετάσει η Εκκλησία το θέμα της αγαμίας των Επισκόπων, για να αποφεύγονται πιθανώς τέτοια δυσάρεστα ζητήματα και εξελίξεις. Και ο Γέροντας, χωρίς να σηκώσει τα μάτια του από το βιβλίο απάντησε: «Τα προβλήματα της Σαρκός δεν τα λύνει ούτε η αγαμία, ούτε ο γάμος, ούτε η πολυγαμία. Το πρόβλημα Σαρξ το λύνει η Πλάξ». Και εννοούσε βεβαίως την πλάκα του τάφου, δηλαδή τον θάνατο, όπου εκεί λήγουν και λύνονται όλα.

- Σας ευχαριστώ και πάλι θερμά!

